

ІСТОРИЯ СЛОВАЧЧИНИ НЕ ЛИШЕ ДЛЯ ФІЛОЛОГІВ-СЛОВАКІСТІВ

Видавництвом «Гражда» опублікований у 2009 році підручник «Історія Словаччини»,¹ упорядкований доцентом кафедри словацької філології УжНУ Юсип-Якимович Ю.В. Підручник призначений для студентів слов'янських відділень філологічних факультетів університетів з урахуванням специфіки підготовки спеціалістів-словакістів.

Курс «Історії Словаччини» займає одне із центральних місць у підготовці студентів-словакістів. Словаччина і її історія за своїм історичним і культурним розвитком є органічною складовою частиною західної ци-

¹ Юлія Юсип-Якимович. Історія Словаччини. Підручник для студентів слов'янських відділень філологічних факультетів вищих навчальних закладів.- Ужгород: Гражда, 2009. - 287 с.

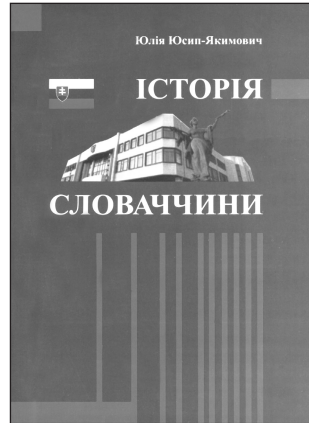
вілізації. Словаччина – це саме той культурний ареал, який служить точкою перетину між Сходом і Заходом. Про безумовну приналежність Словаччини до західноєвропейської цивілізації свідчать факти: писемність і культура Словаччини аж до початку національного відродження була тут латинською, в конфесійному відношенні переважаюча частина населення за складом цілком співвідноситься з рештою Західної Європи, спільний характер культури, звичаї, система шкільної освіти аналогічні західному і головне – сама приналежність Словаччини до держав, які за своєю природою належать до категорії західних країн.

Уявлення про Словаччину як про точку перетину цивілізацій впливає насамперед з двох основних передумов: географічне розташування; і друга аргументація, яка виходить з історичного факту – існування Великоморавської держави і місії Кирила і Мефодія, просвітницька діяльність яких перетворилась в ідеологізуючу національну традицію.

У політичному значенні діяльність Кирила і Мефодія пов'язана з існуванням першого державного утворення. Словаччина належить до широкого і історично багатозначного східного регіону Центральної Європи. Східний регіон Центральної Європи в цілому, куди входить і Словаччина, є тим простором, де відбувався процес сплаву східних і західних елементів.

Цьому регіону з якнайдавніших часів властиві типологічно спільні еволюційні риси.

Як органічний геополітичний регіон Словаччина починає заявляти про себе в зрілому середньовіччі. До цього тут домінувало роз'єднання, причому роз'єднаність значною мірою була зумовлена географічними чинниками. Дунай в своїй середній течії був не тільки зв'язуючою ланкою між південним сходом і заходом, але в ті часи, в античну і ранньосередньовічну епохи, він служив головним чином межею, що розділяла два світи: у епоху Стародавнього Риму він відділяв одне від одного розвинену античну цивілізацію від варварських племен на північ від Дунаю, а на порозі середньовіччя – світ номадських кочових племен від осілого слов'янського світу. Але і тоді не існувало абсолютної ізоляваності: як у давньоримську, так

і в ранньосередньовічну епоху неминуче починає відбуватися взаємопроникнення, взаємовплив обох світів.

З виникненням порівняно великих і стабільних державних утворень (Велика Моравія, потім Угорської держави) характерною особливістю цього регіону стає стабільне мешкання один біля одного багатьох народів, культур, згодом – конфесій з міцніючою тенденцією до взаємного співіснування. Формується наднаціональна Угорська держава, продовженням якої є і Габсбурзька монархія як багатонаціональна держава.

З початку середньовіччя самобутність цього регіону проявляється в декількох специфічних особливостях. До найпомітніших з них належить кирило-мефодіївська місія і територія Великої Моравії.

Елементи східної (візантійської) культури пробиваються крізь західне культурне підґрунтя і з різною інтенсивністю дають себе знати в літургії, освіті, мистецтві та інших галузях культури.

На порозі Нового часу в цьому регіоні відбулися принципові трансформації, кожна з яких по-своєму зміцнила його органічну цілісність.

Перша пов'язана з виникненням Габсбурзької монархії: значна частина Центральної Європи (її східний регіон як ціле) стала складовою одного і того ж державного утворення. Спільне мешкання багатьох центральноєвропейських народів з народами Балканського півострова (Хорватія, частина Сербії) і Східної Європи (Галичина, Волинь) упродовж чотирьох століть існування Габсбурзької монархії не тільки створювало передумови для політичного і культурного розвитку в одному напрямі, але і надавало землям, що входили в цей державний конгломерат, безперечних ознак регіону, розташованого на стику двох європейських світів. Специфічність місцеположення східної частини Центральної Європи особливо відчутно виявилася напередодні Нового часу. Східній частині Центральної Європи з початку XVI ст. до початку XVIII ст. загрожувала небезпека турецької експансії, яка торкнулася самих основ території і цивілізації Центральної Європи. Турецька загроза сприяла інтеграційним прагненням і тенденціям Центральної Європи, яка меншою (Польща, Чехія) або більшою мірою (Угорщина і в її рамках Словаччина) справді випробувала її на собі. Центральна Європа (перш за все Словаччина) в цьому процесі знов відіграла свою традиційну роль міжкультурного простору, на якому не тільки відбувалися міжусобні військові дії і битви, але де відбувалося зіткнення двох світів – Словаччина виступала в цій ролі особливо інтенсивно в порівнянні з рештою частин центральноєвропейського регіону. Завдяки тому, що на територію Словач-

чини тимчасово перемістилися всі найважливіші угорські інститути, вона одночасно зберегла наступність політичного і культурного розвитку. Двоє роль Словаччини в цю епоху і в цьому процесі є типово центральноєвропейським феноменом як з геополітичної точки зору (зіткнення двох світів), так і з культурно-історичної (збереження власної ідентичності). Турецька небезпека на якийсь час нібито звузила рамки Центральної Європи, виключивши з неї східну частину. Подальший важливий процес – Реформація, процес, який реінтегрував східну частину Центральної Європи разом зі Словаччиною в ширший геополітичний регіон.

У XVII і XVIII ст. у деяких частинах Габсбурзької монархії почали заявляти про себе тенденції до певної самостійності або автономності цих складових імперії (в Угорщині і в Словаччині це були перш за все станові повстання) як процес, що супроводжував рух Реформації. Ці устремління викликали протидію, спрямовану на посилення централізації імперії. Вона відбувалося в контексті епохи Просвітництва і вилилася в утворення абсолютної монархії, призвела до необмеженої влади імператора в Габсбурзькій монархії. Однак, з іншого боку, освічений абсолютизм своїм новим мисленням і наголосом на освіту і освіченість, які він на користь подальшого підйому і процвітання держави вважав за необхідне надати і ширшим масам, відкрив дорогу до підвищення національної самосвідомості, дав поштовх процесу національного відродження і культурної емансипації. У результаті в окремих народів Габсбурзької монархії в XIX ст. відбувається поворот до власної національної культури, її відродження і розвитку. У Словаччині народилася вимога створення автономної національної мовної і культурної єдності в рамках Угорщини (1848–1849 рр.).

Ці процеси державно-правового відособлення досягли кульмінації в 1918 р. після розпаду Австро-Угорщини, тобто приблизно на півстоліття пізніше, ніж при виникненні національних держав у решті Європи. Центральна Європа наблизилася до стандартного типу державно-правового утворення: виникали і багатонаціональні держави – Чехословаччина.

З кінця 30-х років XX ст. специфічність історичного і культурного розвитку в східній частині Центральної Європи, а в її рамках і Словаччини, внаслідок драматичних подій виявилася під серйозною загрозою. Друга світова війна і політико-силовий диктат Радянського Союзу, утворення РЕВ і Варшавського договору тісно пов'язали цей регіон зі Східною і Південно-Східною Європою, підривали екзистенціальні основи Центрально-Східної Європи.

У наші дні можна говорити про воскресіння духу Центрально-Східної Європи – створення групи центральноєвропейських держав у Вишеградській четвірці і інші центрально-європейські ініціативи, куди зараз входить Словаччина.

Мета підручника — ознайомити студентів з історією Словаччини від найдавніших часів до наших днів, з усіма найважливішими процесами державотворення.

Потреба в підручникові, укладеному на нових засадах, який відповідав би вимогам сьогодення, назріла вже давно та й запроваджувана кредитно-модульна система оцінювання знань студентів передбачає наявність підручників з курсів, що викладаються у вищій школі.

Виданий підручник допоможе студентам розібратись і зрозуміти складний історичний шлях словацького народу до власної державності, історію словацьких земель в тісному зв'язку з цивілізаційними процесами в Європі, орієнтуватися в складних процесах європейської історії; зрозуміти місце словацьких землях у цій історії; розуміти процеси державотворення, їх зародження, розвиток, орієнтуватися в історичних подіях різних епох, уміти давати їм оцінку, володіти хронологією, знати історичні постаті та визначати їх роль в історії становлення словацької державності, знати головні етапи становлення та розвитку словацької культури .

Згідно з чинною навчальною програмою підручник містить теми з політичної, економічної, культурної історії словацьких земель та словацького етносу в тісному зв'язку з історичними процесами в Європі від давнини аж до сучасності.

Цікавим для українців є шлях нашого стратегічного партнера до Європейського Союзу, зокрема, історія економічної та соціальної трансформації Словаччини на цьому шляху, зміст проведених реформ управління суспільством, найсучасніші тенденції у розвитку політики, економіки, освіти та культури.

Періодизація історії Словаччини у підручнику здійснена за хронологічним принципом із врахуванням змін, що відбулися в історії Європи.

Виклад матеріалу логічний, чіткий, доступний, аргументований.

Окрім студентів-словакістів, підручник послужить студентам-політологам, міжнародникам-країнознавцям, знавцям міжнародного права, правознавцям, які вивчають порівняльне правознавство та історію становлення правових систем зарубіжних країн.

Студенти-політологи тут знайдуть історію становлення різних політичних систем крізь призму віків: від першого державного утворення на

цих землях – Великоморавської держави, далі – Угорського королівства, Австрійської імперії, Австро-Угорської держави, Першої Чехословацької Республіки, повоєнної Чехословаччини аж до сучасності – становлення політичних інститутів незалежної Словаччини.

У підручнику наведена велика бібліографія історичних джерел різними мовами (угорською та слов'янськими) за століттями та наукової літератури (список літератури на 20-и сторінках). Ця бібліографія допоможе студентам, аспірантам при виконанні курсових, дипломних, дисертаційних робіт, різного типу наукових праць з відповідних галузей суспільних знань.

Використання підручника в навчальному процесі дасть можливість забезпечити високий рівень викладання не лише цієї дисципліни, а й інших суміжних предметів.

Історія Словацької Держави – нашої найближчої сусідки в географічному розташуванні – викликає великий інтерес не лише в спеціалістів, а й у кожного пересічного закарпатця, оскільки Закарпаття, починаючи від Стефана I (першого угорського короля) з 11 ст. одночасно зі словацькими землями входило до різних державних утворень — до складу Угорського королівства, до складу Австрійської імперії, до складу Австро -Угорської держави, до складу Першої Чехословацької Республіки.

У кожному із розділів спільної історії входження до різних державних утворень відведений огляд історії Закарпаття, місце закарпатських політичних і культурних діячів у спільній тисячолітній історії.

Спільність тисячолітнього перебування в одних і тих же державних утвореннях, майже однакові історичні культурні нашарування дають можливість простежити багато спільного в формуванні культурних, політичних, навіть ментальних процесів у свідомості словаків та закарпатських українців.

Матеріали підручника можуть бути використані також на шкільних уроках всесвітньої історії, краєзнавства, уроках, присвячених вивченню історії Закарпаття, коли наша земля не входила до складу України, а до тих державних утворень, що й словацька. Цій меті може послужити іменний покажчик, наведений у підручнику, який допомагає швидко орієнтуватися в навчальному матеріалі.

Ю.М. Бисага